

ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต: การสังเคราะห์กรอบแนวคิด “ลักษณะการยืมคำในภาษาไทย” The Pali and Sanskrit Languages: A Synthesis of “Loan Words in the Thai Language” Conceptual Frameworks

จิตตภา สารพัฒน์ ไชยปัญญา (Chittapa Sarapadnuke Chaipunya)¹

Received: March 23, 2023

Revised: July 25, 2023

Accepted: August 8, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยโดยใช้ระเบียบการวิเคราะห์งานทางวิชาการจากหนังสือ จำนวน 3 เล่ม ซึ่งเป็นผลงานทางวิชาการที่เรียบเรียงขึ้นโดยมีรากฐานทางวิชาการที่มั่นคง และได้ให้ทัศนะของผู้เขียนที่สร้างเสริมปัญญาความคิด มีการอ้างอิงที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้าง ผลการวิจัยพบกรอบแนวคิดรวมลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย คือ 1) การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่ง แบ่งออกได้เป็นการยืมคำจากภาษาสันสกฤต การยืมคำจากภาษาบาลี และยืมคำจากภาษาสันสกฤตแต่ใช้ความหมายของภาษาบาลี 2) การยืมคำจากทั้ง 2 ภาษา แบ่งออกเป็นการยืมคำในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำและความหมายเหมือนกัน และการยืมคำในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำต่างกันแต่ความหมายเหมือนกัน และ 3) การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่งหรือจากทั้ง 2 ภาษามาใช้โดยแบ่งออกเป็น การยืมคำมาแล้วประดิษฐ์รูปศัพท์โดยผสมรูปสันสกฤตกับรูปบาลีหรือสร้างรูปศัพท์ใหม่ และการยืมคำจากทั้งสองภาษามาแล้วนำมาใช้เป็นคำหลายคำในภาษาไทย

คำสำคัญ: ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต, การสังเคราะห์, ลักษณะการยืมคำ

Abstract

This paper aims at synthesizing conceptual frameworks of Pali and Sanskrit loan words in the Thai language. It relies on an analysis of three books that are academically solid, provide intellectually stimulating perspectives, consist of comprehensive references and widely publicized. The findings reveals three forms of loan words: 1) loan words from one of the two languages, which can be divided into words loaned from Pali, words loaned from Sanskrit, and words that used Sanskrit spellings but adopted Pali meanings; 2) words borrowed from both languages, including those with similar in both spellings and meanings, and those with different spellings but similar meanings; and 3) words loaned from either or both languages, which consist of the combination of Bali and Sanskrit words or the formation of new words and the adaptation of Pali and Sanskrit words to coin new words in the Thai language.

Keywords: Pali and Sanskrit, Synthesis, Loan Word Phenomenon

¹ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

บทนำ

ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตปรากฏใช้ในภาษาไทยเป็นระยะเวลานาน สาเหตุที่ทำให้ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเข้ามาปะปนในภาษาไทยเนื่องมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น สาเหตุด้านศาสนา วรรณคดี วัฒนธรรมประเพณี วิชาการและการศึกษา และด้านรัฐศาสตร์ หลักฐานทางโบราณวัตถุที่สำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าภาษาไทยได้มีการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ คือ ศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นอกจากนี้ยังปรากฏการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในเอกสารสำคัญต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น จารึก เอกสารโบราณ วรรณกรรม วรรณคดี พจนานุกรม ตำรา หนังสือ ส่งผลให้มีการนำคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยหลายลักษณะด้วยกัน เช่น ใช้เป็นคำทั่วไป คำสุภาพ คำทางการ ศัพท์บัญญัติ ชื่อเฉพาะ ราชศัพท์ และศัพท์ในวรรณคดี (วลียา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2553, หน้า 163-176)

การที่ภาษาไทยมีการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้อย่างต่อเนื่องยาวนานและมีการใช้คำยืมจากภาษาทั้งสองในวงกว้าง ส่งผลให้การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยได้ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งเห็นได้จากการบรรจุภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตไว้ในการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงบรรจุเป็นรายวิชาในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยใช้ชื่อรายวิชา เช่น วิชาภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย วิชาภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย วิชาบาลีสันสกฤตในไทย วิชาภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาและวรรณคดีไทย หรือในบางมหาวิทยาลัยแยกออกเป็นสองรายวิชา คือ วิชาภาษาบาลีในภาษาไทยและวิชาภาษาสันสกฤตในภาษาไทย รายวิชาเหล่านี้ล้วนให้ความสำคัญกับคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในหลาย ๆ ประเด็นซึ่ง “ลักษณะการยืมคำหรือวิธีการยืมคำหรือวิธีการรับคำ” เป็นหัวข้อที่มีความสำคัญต่อการเรียนวิชาในรายวิชาที่กล่าวมาข้างต้น

ในฐานะผู้สอนวิชาภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย ผู้วิจัยได้อ่านเอกสารที่เกี่ยวกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยเป็นจำนวนมากเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสอนและพบว่า มีหนังสือ 3 เล่มที่น่าเสนอกรอบแนวคิด “ลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย” ไว้อย่างน่าสนใจและมีผู้สอนในระดับต่าง ๆ ได้ใช้กรอบแนวคิดจากหนังสือสามเล่มนี้ในการอ้างอิงเมื่อต้องการอธิบายเรื่องลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย หนังสือทั้ง 3 เล่ม ได้แก่ หนังสือ “บาลี - สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย” เขียนโดย สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ หนังสือ “บาลี-สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย” เขียนโดย ปรีชา ทิชนิพนธ์ และหนังสือ “บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ” เขียนโดย วลัยยา ช้างขวัญยืน และคณะ

นอกจากมีการใช้หนังสือทั้งสามเล่มนี้เป็นแหล่งอ้างอิงแล้ว หนังสือทั้งสามเล่มดังกล่าวยังมีความน่าสนใจเนื่องจากมีลักษณะเป็นผลงานทางวิชาการที่เรียบเรียงขึ้น โดยมีรากฐานทางวิชาการที่มั่นคงและได้ให้ทัศนะของผู้เขียนที่สร้างเสริมปัญญาความคิด มีการอ้างอิงที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้าง สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงได้อย่างกว้างขวาง แม้ว่าหนังสือ “บาลี-สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย” เขียนโดย สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ และหนังสือ “บาลี - สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย” เขียนโดย ปรีชา ทิชนิพนธ์ จะได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นระยะเวลานานแล้ว แต่กรอบแนวคิดและองค์ความรู้ที่อยู่ในหนังสือทั้งสองเล่มนี้ยังคงมีความเป็นปัจจุบัน และยังคงเป็นองค์ความรู้ที่นักวิชาการที่สนใจศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยใช้เป็นแหล่งอ้างอิงมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนหนังสือ “บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ” เขียนโดย วลัยยา ช้างขวัญยืน และคณะ เป็นตำราไวยากรณ์ไทยเล่มใหม่ที่สุด ซึ่งสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดพิมพ์ขึ้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ปรับปรุงคำอธิบายให้ละเอียดมากขึ้น และได้มีการระบุไว้ในคำนำว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสืออุทิศซึ่งเป็นหนังสือที่ใช้เป็นแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือได้

เมื่อมีหนังสือมากกว่าหนึ่งเล่มที่นำเสนอกรอบแนวคิด “ลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย” จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าในหนังสือแต่ละเล่มได้นำเสนอกรอบแนวคิดในเรื่องดังกล่าวไว้อย่างไร และในหนังสือทั้งสามเล่มมีการนำเสนอกรอบแนวคิดในเรื่องเดียวกันเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งการสังเคราะห์กรอบแนวคิดโดยใช้ระเบียบวิธีการสังเคราะห์ (synthesis methodology) ทำให้เห็นกรอบแนวคิดรวมซึ่งเป็นข้อความรู้เชิงสรุปที่ผู้สนใจศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอธิบายลักษณะการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยในชุดข้อมูลอื่น ๆ ที่สนใจศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลจากวรรณคดี วรรณกรรม หรือการใช้ภาษาในลักษณะอื่นที่มีคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตปนอยู่ด้วย เช่น ราชศัพท์ ศัพท์บัญญัติ ชื่อเฉพาะ ฯลฯ นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้จะสามารถนำไปใช้ในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องได้อีก เช่น การคงรูปคำและการเปลี่ยนแปลงรูปคำ การเปลี่ยนแปลงเสียงคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต วิธีการสังเกตคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย ตลอดจนสามารถนำคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

ความสำคัญและแนวทางการสังเคราะห์งานทางวิชาการ

การสังเคราะห์งานทางวิชาการมีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากเป็นวิธีการจัดกระทำทางวิชาการเพื่อให้ได้ความจริงที่แท้จริงโดยใช้ระเบียบวิธีการสังเคราะห์ (synthesis methodology) ซึ่งเป็นการจัดระบบข้อมูลให้มีความชัดเจน ทำให้มีข้อมูลที่จำเป็นครบถ้วน ช่วยขยายขอบเขตสาระวิชาการให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ข้อมูลที่สังเคราะห์จะเป็นประโยชน์ในการต่อยอดความรู้ ตลอดจนช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานวิชาการใหม่ ดังนั้นการสังเคราะห์งานวิชาการ หมายถึงกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างข้อสรุปรวมเกี่ยวกับผลงานวิชาการที่มีอยู่ภายใต้ประเด็นเดียวกันแต่อาจมีสภาพบริบทเงื่อนไขที่ต่างกัน วัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์งานวิชาการเพื่อให้ได้ข้อความรู้เชิงสรุปที่มีอยู่กระจัดกระจายให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นตามลักษณะประเภทของงานวิชาการที่จะนำเสนอ โดยแนวทางในการดำเนินการสังเคราะห์งานวิชาการ ได้แก่ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์ 2) การวางกรอบแนวคิดการนำเสนอ 3) การสังเขปข้อมูล 4) การวางลำดับประเด็นการสังเคราะห์ 5) การอธิบายความ 6) การตีความ และ 7) สรุปเป็นองค์รวมใหญ่ (สัญญา เคนาภูมิ, 2562) ซึ่งระเบียบการวิเคราะห์งานทางวิชาการตามแนวทางดังกล่าวเป็นการพัฒนางานวิชาการที่สำคัญอย่างหนึ่ง

จากการทบทวนวรรณกรรมสรุปได้ว่า การสังเคราะห์กรอบแนวคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือมากกว่าหนึ่งเล่มเป็นการใช้ระเบียบวิธีการสังเคราะห์ (synthesis methodology) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นระเบียบชัดเจนและครบถ้วนในประเด็นที่ทำการสังเคราะห์ ซึ่งข้อมูลที่สังเคราะห์ได้จะเป็นประโยชน์ในการต่อยอดความรู้รวมทั้งช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานวิชาการใหม่ได้อีกด้วย

งานเขียนที่เกี่ยวกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

ปัจจุบันมีเอกสารประกอบการสอน ตำรา และหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยอยู่จำนวนหนึ่ง เอกสารเหล่านั้นมีประเด็นในการอธิบายที่เหมือนกันบ้างและแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของรายวิชา จากการทบทวนวรรณกรรมพบเอกสารที่ใช้ประกอบในวิชาเกี่ยวกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยที่สอนในสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เช่น บาลีสันสกฤตในภาษาไทย

(บรรจบ พันธุมธธา, 2523) ภาษาบาลีสันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย (วรลักษณ์ พับบรรจง, 2532) บาลีสันสกฤตในภาษาไทย (พัฒน์ เพ็งผลา, 2543) ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2550) ภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย (บุญเหลือ ใจมโน, 2556) ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยกระบวนวิชา (014211) (สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม, 2558) บาลีสันสกฤตในภาษาไทย (อภิชาญ ปานเจริญ, 2559)

นอกจากนี้ยังมีหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่ในวงกว้างและเป็นที่ยอมรับในวงการการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยเห็นได้จากการที่นักวิชาการหลายท่านได้ใช้เอกสารเหล่านี้เป็นเอกสารอ้างอิง เช่น หนังสือ บาลี - สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย (สุทิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์, 2517) หนังสือบาลี-สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย (ปรีชา ทิชนพวงศ์, 2534) หนังสือภาษาบาลีสันสกฤตที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย (วิสันต์ กฏแก้ว, 2545) หนังสือบรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ (พิมพ์ครั้งที่ 2) (วิลยา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2553) ซึ่งในจำนวนหนังสือที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยพบว่าหนังสือ 3 เล่ม ที่แสดงกรอบแนวคิด “ลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย” ได้แก่ หนังสือ “บาลี - สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย” เขียนโดย สุทิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์ หนังสือ “บาลี - สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย” เขียนโดย ปรีชา ทิชนพวงศ์ และหนังสือ “บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ” เขียนโดย วิลยา ช้างขวัญยืน และคณะ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์งานวิชาการ เช่น การสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับทุนวิจัยจากภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (สุนทรา โตบัว, 2555) การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย (วิไลพร อัจฉนตรี, ธนวัฒน์ พิมพ์จิตา และสุรเมศวร์ พิริยะวัฒน์, 2559) การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างปี พ.ศ. 2541-2560 (ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์, รุ่งนิภา เหลียง และสถาพร ไปเหนือ, 2564) และพบการสังเคราะห์เกี่ยวกับกรอบแนวคิดหรือทฤษฎี เช่น การสังเคราะห์กรอบแนวคิดการออกแบบของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่อง โครงสร้างโลกของเรา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (เพชรภรณ์ เหมกลาง และสุมาลี ชัยเจริญ, 2560)

นอกจากนี้ยังมีการสังเคราะห์บทความที่ได้รับการเผยแพร่ เช่น การสังเคราะห์ผลงานวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร ระหว่างปี 2553 - 2557 (กชพรรณ ยังมี, จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง, วราภรณ์ มามี, วิมล ทองดอนกลิ้ง และอุษา อินทร์ประสิทธิ์, 2559) การสังเคราะห์บทความเชิงปฏิกิริยาเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตของฝ่ายบริการเผยแพร่ทางไกล สำนักการศึกษาต่อเนื่อง (ชัยณรงค์ นพศิริ, 2559) และการศึกษาเรื่อง สถานภาพ ช่องว่างความรู้ และทิศทางของบทความวิจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์: การสังเคราะห์บทความวิจัยในวารสารพฤติกรรมศาสตร์ (นริสรา พิงโพธิ์สภ, 2560)

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยพบว่าในระยะเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาม้งงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย เช่น วาริต เจริญราษฎร์ (2555) เขียนบทความเรื่องการลากเข้าความ: กลวิธีการนำบาลีสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย ศราวุธ หล่อติ (2557) ได้ศึกษาเรื่องคำยืมภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล และอดุลย์ คนแรง (2557) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย และสุนันท์ ลีปราศภัย (2562) ศึกษาเรื่องคำสมาสในหนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต จะเห็นได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยมีประเด็นที่ค่อนข้างหลากหลาย เช่น การศึกษาเรื่องคำสมาส การศึกษาเกี่ยวกับ

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงความหมายในเอกสารประเภทนิทาน รวมทั้งมีการศึกษาการลากเข้าความซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการนำภาษาบาลีสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย

เมื่อได้ทบทวนวรรณกรรมทั้งในส่วนของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ใช้แนวทางการสังเคราะห์งานทางวิชาการในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารอบแนวคิด “ลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย” โดยใช้วิธีการสังเคราะห์จากหนังสือ 3 เล่มที่มีการนำเสนอกรอบแนวคิดเรื่องดังกล่าว เพื่อหากรอบแนวคิดรวมซึ่งเป็นข้อความรู้เชิงสรุปจากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาในภาษาไทย ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ เช่น วรรณคดี วรรณกรรม หรือการใช้ภาษาโดยทั่วไป เช่น คำราชาศัพท์ ศัพท์บัญญัติ ชื่อเฉพาะ นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้ยังสามารถนำไปใช้ในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ขั้นตอนในการวิจัยเริ่มจากการที่ผู้วิจัยสำรวจและรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความสำคัญและแนวทางการสังเคราะห์งานทางวิชาการงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย รวมถึงการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสังเคราะห์กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย จากนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมกรอบแนวคิดในหนังสือ 3 เล่มที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ หนังสือ “บาลี - สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย” เขียนโดย สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ หนังสือ “บาลี - สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย” เขียนโดย ปรีชา ทิชนพวงศ์ และหนังสือ “บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ” เขียนโดย วลัย ช่างขวัญยืน และคณะ เมื่อข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยตามขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิชาการ 7 ขั้นตอนที่สำคัญ เคนาภูมิ (2562) ได้นำเสนอไว้ แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) อภิปรายผล รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

การสังเคราะห์กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยจากหนังสือจำนวน 3 เล่ม ที่ผู้วิจัยใช้เป็นแหล่งข้อมูล พบว่าหนังสือแต่ละเล่มใช้คำที่แตกต่างกันในการนำเสนอกรอบแนวคิดดังกล่าว เช่น คำว่า “ลักษณะการยืมคำ” “วิธีการรับคำ” หรือ “ลักษณะการรับคำ” แม้ว่าหนังสือแต่ละเล่มจะใช้คำที่ต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาจากประเด็นการนำเสนอแล้วพบว่า ไม่ว่าจะใช้คำใดก็ตาม กรอบแนวคิดที่ได้นำเสนอไว้ล้วนหมายถึง ลักษณะหรือวิธีการหรือรูปแบบในการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย ดังนั้นในบทความวิจัยนี้จึงใช้คำว่า “ลักษณะการยืมคำ” ในการสังเคราะห์กรอบแนวคิดดังกล่าว ผลการวิจัยมีดังนี้

1. กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือแต่ละเล่ม สามารถสรุปได้ คือ

1.1 หนังสือบาลี - สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1) เขียนโดย สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ นำเสนอกรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย ดังนี้

1.1.1 การดัดแปลงเอารูปคำบาลีและสันสกฤตผสมกัน เป็นคำที่ไทยดัดแปลงเอาใหม่ โดยใช้รูปคำบาลีสันสกฤตประสมกัน เพื่อความสะดวกในการออกเสียง เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
ศารท	สรท	สารท
เศลขมน	เสมห	เสลด เสมหะ
อิรษา, อิรุษยา	อิสสา	ริษยา

1.1.2 การเลือกใช้รูปคำบาลีและสันสกฤต

1.1.2.1 ถ้าคำบาลีสันสกฤตมีรูปต่างกัน เมื่อออกเสียงเป็นไทยแล้วได้เสียงตรงกัน มักเลือกใช้รูปคำสันสกฤต เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
ธรม	ธมม	ธรรม
จกร	จกก	จักร
เศรษฐิน	เสฐฐิ	เศรษฐี

1.1.2.2 ถ้าคำบาลีสันสกฤตมีเสียงต่างกัน (รูปก็ต่างด้วย) เล็กน้อย แต่ออกเสียงได้สะดวกทั้งสองภาษา มักเลือกใช้รูปสันสกฤต รูปบาลีอาจใช้บ้างแต่มีที่ใช้น้อยกว่า เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
สตรี	อิตถิ	สตรี อิตถิ
สวสติ	โสตถิ	สวัสดี
ราตริ	รตติ	ราตรี รัตติ

1.1.2.3 ถ้าคำบาลีสันสกฤตมีเสียงต่างกันเล็กน้อย แต่ออกเสียงได้สะดวกทั้งสองภาษา บางที่เราเลือกใช้ทั้งสองรูปในความหมายเดียวกัน เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
สกุณธ	ขนธ	สกุณธ/ขันธ
สถาวร	ถาวร	สถาพร/ถาวร
การุณย	การุณญ	การุณย์/การุญ

1.1.2.4 ถ้าคำบาลีสันสกฤตมีเสียงต่างกันเล็กน้อย แต่ออกเสียงได้สะดวกทั้งสองภาษา บางที่เราเลือกใช้ทั้งสองรูป แต่ใช้แยกความหมาย เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
ศุนย	สุญญ	ศุนย์ (ศุนย์กลาง)/สุญ (สุญหาย)
สามานย	สามณญ	สามานย์ (ไม่ดี)/สามัญ (ปกติ)
กริยา	กิริยา	กริยา (ในไวยากรณ์)/กิริยา (ทั่วไป)

1.1.2.5 คำที่สันสกฤตออกเสียงซ้ำซ้อนกันมาก ส่วนบาลีออกเสียงสะดวกกว่า เราเลือกใช้รูปบาลี เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
สุขุม	สุขุม	สุขุม
ปรตยย	ปัจจย	ปัจจย
อิศวร	อิสสร	อิสระ

1.2 หนังสือบาลี - สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1) เขียนโดย ปรีชา ทิชนพงศ์ นำเสนอกรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย ดังนี้

1.2.1 รับคำทั้ง 2 ภาษา มาใช้ในความหมายเดียวกัน คำบาลีและสันสกฤตส่วนหนึ่งมีรูปคำต่างกัน แต่มีความหมายตรงกัน ไทยรับมาใช้ทั้ง 2 รูปคำ ในความหมายเดียวกันในภาษาไทย เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
นิตย	นิจ	นิตย/นิจ
ตฤณา	ตณหา	ตฤณา/ตันทา
อคฺนิ	อคฺคิ	อัคนี/อัคคี

1.2.2 รับคำทั้ง 2 ภาษา มาใช้คนละความหมาย คำที่ในภาษาเดิมมีรูปคำต่างกัน แต่มีความหมายตรงกัน เมื่อไทยรับเข้ามามักแยกใช้คนละความหมาย เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
กริธา	กีฬ	กริธา การแข่งขันประเภทลู่วิ่ง/กีฬา การแข่งขันประเภทลาน
เกษตร	เขต	เกษตร การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์/เขตต์ อาณาบริเวณ
สกนธ	ขนธ	สกนธ ร่างกาย/ขนธ กอง หมู่
อิศวร	อิสสร	อิศวร, อิสสร พระอิศวร/อิสระ เป็นใหญ่ ไม่ขึ้นกับใคร

1.2.3 รับคำภาษาใดภาษาหนึ่งมาใช้ คำในภาษาเดิมมีรูปต่างกัน แต่มีความหมายตรงกัน เมื่อไทยรับเข้ามาก็เลือกใช้เพียงภาษาเดียว โดยอาจเลือกเอาคำที่มีรูปออกเสียงง่ายกว่าเป็นสำคัญ เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
ทรวย	ทพพ	ทรัพย์ สมบัติ
ปรภา	ปภา	ประภา แสงสว่าง
ศรฺทรา	สทฺธา	ศรฺทรา ความเชื่อ
บาลี	สันสกฤต	ไทยใช้
ขนฺติ	กฺษานฺติ	ขันติ ความอดทน
ชีวหา	ชีหฺวา	ชีวหา ลั่น
จฺติ	จฺยฺติ	จฺติ การเคลื่อน

1.2.4 ได้รับความหมายมาใช้โดยประดิษฐ์ศัพท์เอง คำประเภทยังมักมีรูปในภาษาเดิมต่างกัน เมื่อไทยรับเข้ามาจะไม่ใช้รูปในภาษาใดภาษาหนึ่ง แต่ได้ประดิษฐ์รูปศัพท์ขึ้นใหม่ ซึ่งโดยมากมักเป็นรูปผสมระหว่างบาลีกับสันสกฤต เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
ขทก	ขคค	ขรรค์ มีด, ดาบสองคม
ปรตยกษ	ปจจกษ	ประจักษ์ ชัดแจ้ง
มารค	มคค	มรรค ทาง

1.3 หนังสือบรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ (พิมพ์ครั้งที่ 2) เขียนโดย วลัย ช่างขวัญยืน และคณะ นำเสนอกรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย ดังนี้

1.3.1 เลือกคำภาษาบาลีหรือคำภาษาสันสกฤตภาษาใดภาษาหนึ่งมาใช้

1.3.1.1 เลือกรับแต่คำบาลี เช่น

บาลี	สันสกฤต	ไทยใช้
ขันติ	กษานติ	ขันติ
จติ	จยติ	จติ
ทพพิ	ทรวี	ทัพพี

1.3.1.2 เลือกรับแต่คำสันสกฤต เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
ทรวย	ทพพ	ทรัพย์
วยายาม	วายาม	พยายาม
รक्षा	รक्षा	รักษา

1.3.1.3 เลือกใช้รูปภาษาสันสกฤตแต่ใช้ความหมายของบาลี

สันสกฤต	ปฺรเวณิ “ผมเปีย, ผ้าซึ่งทอจากเปลือกไม้ย้อมสี”
บาลี	ปเวณิ “ผมเปีย, ผ้าซึ่งทอจากเปลือกไม้ย้อมสี; สิ่งที่สังคมปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง”
ไทยใช้	ประเพณี ไทยยืม ปฺรเวณิ สันสกฤต แต่ใช้ในความหมายเดียวกับ บาลีว่า “สิ่งที่สังคมปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง”
สันสกฤต	อธิษฐาน “ที่นั่ง ที่พัก อำนาจ อำนาจทางการเมือง”
บาลี	อธิฐาน “การตัดสินใจมั่นคง อำนาจตัดสินใจ ความตั้งใจมั่น การตรวจตราหรือดูแลตามอำนาจของตน”
ไทยใช้	อธิษฐาน ไทยยืม อธิษฐาน สันสกฤต แต่ใช้ในความหมายใกล้เคียงกับบาลีว่า “ตั้งจิตปรารถนามั่นคงต่อตนเองหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์”

1.3.2 รับทั้งคำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤต

1.3.2.1 รับคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
การุณย	การุณญ	การุณย์/การุญ
ทวิชา	ทิชา	ทวิชา/ทิชา
นानาปรการ	นานปการ	นานาประการ/นานับการ

1.3.2.2 รับคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในลักษณะที่แตกต่างกัน

1.3.2.2.1 ใช้คำภาษาหนึ่งมากกว่าอีกภาษาหนึ่ง

1.3.2.2.1.1 ใช้คำจากภาษาสันสกฤตในภาษาทั่วไป แต่คำบาลีใช้

ในงานเขียนทางพุทธศาสนา เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
ธรรม	ธมม	ธรรม (ใช้ในความหมายทั่วไป)/ธัมม (ใช้ในงานเขียนทางพุทธศาสนา)
สตุย	สัจจ	สัตย์ (ใช้ในความหมายทั่วไป)/สัจ, สัจจ (ใช้ในงานเขียนทางพุทธศาสนา)
ศรฺทธา	สทฺธา	ศรัทธา (ใช้ในความหมายทั่วไป)/สัทธา (ใช้ในงานเขียนทางพุทธศาสนา)

1.3.2.2.1.2 ใช้คำจากภาษาสันสกฤตหรือคำบาลีภาษาใดภาษาหนึ่งใช้ในภาษาปรกติทั่วไปและในวรรณคดี ส่วนคำอีกภาษาหนึ่งใช้เฉพาะในวรรณคดี เช่น

สันสกฤต	บาลี	ไทยใช้
สฺตฺรี	อิตฺถิ	สตรี (ใช้ในความหมายทั่วไป)/อิตถิ (ใช้เฉพาะในวรรณคดี)
สฺวสฺติ	โสฺตฺถิ	สวัสดี (ใช้ในความหมายทั่วไป)/โสธถิ (ใช้เฉพาะในวรรณคดี)
ตฤชฺณา	ตณฺหา	คำถุชณา (ใช้เฉพาะในวรรณคดี)/ตันทา (ใช้ในความหมายทั่วไป)

1.3.2.2.2 ยืมมาใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน เช่น

สันสกฤต บาลี ไทยใช้

กรีธา	กีฬา	กรีธา กีฬาประเภทต่อสู้หรือประเภทลานใช้แข่งขันเพื่อวัดความแข็งแรงของร่างกาย/กีฬาการเล่นเพื่อความเพลิดเพลินหรือเพื่อแข่งขัน
เกษตร	เขตต	เกษตร ที่ดิน, ทุ่ง, นา, ไร่, การใช้ที่ดินเพื่อประกอบอาชีพ/เขตแดน หรือบริเวณที่กำหนดขีดคั่นไว้
ทฤษฎี	ทฤษฎี	ทฤษฎี หลักคิดทางวิชาการที่เสริมเหตุผลและใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์วิจารณ์/ทฤษฎีความยึดมั่นถือมั่น, ความอวดดีถือดี

1.3.2.2.3 ใช้ในความหมายเดียวกันแต่เงื่อนไขอื่นแตกต่างกัน

1.3.2.2.3.1 ใช้ต่างระดับภาษา กัน เช่น

สันสกฤต บาลี ไทยใช้

เศสขมน	เสมห	เสลด (ใช้โดยทั่วไป)/เสมหะ (เป็นคำสุภาพ)

1.3.2.2.3.2 มีข้อจำกัดในการเกิดร่วมกับคำอื่น เช่น

สันสกฤต บาลี ไทยใช้

อคฺนิ	อคฺคิ	อัคนี/อัคคี

อัคนีและอัคคี มีความหมายเหมือนกันคือ “ไฟ” และใช้ร่วมกับคำใดก็ได้ แต่ในภาษาไทย คำว่า “อัคคี” ใช้หน้าหน้าคำว่า “ภัย” เป็น อัคคีภัย ไม่ใช่ว่า “อัคนีภัย” ส่วนคำว่า “อัคนี” ใช้ร่วมกับคำว่า “หิน” เป็น หินอัคนี ไม่ใช่ว่า “หินอัคคี”

1.3.2.3 รับคำมีรูปเหมือนกันทั้งในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เช่น

สันสกฤต/บาลี กาล/เว/ปริวาร/อณฺชลิ/องค/อาหาร

ไทยใช้ กาลเทศะ, เทวา, เทพ/ปริวาร/อัญชลี/องค์/อาหาร

1.3.2.4 รับคำเดียวกันแล้วนำมาใช้เป็นคำหลายคำในภาษาไทย

สันสกฤต/บาลี เทวี (ป. ส.) “เทวดาผู้หญิง, ชายาของพระราชา, เจ้าหญิง”

ไทยใช้ > เทวี (ท.) “ชายาของพระราชา”, เทพี (ท.) “นางงามประกวดระดับท้องถิ่น”

2. ความเหมือนและความแตกต่างของกรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

ตาราง 1

ตารางแสดงการเปรียบเทียบกรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำจากหนังสือทั้ง 3 เล่ม

ลักษณะการยืมคำ	หนังสือ “บาลี-สันสกฤต ที่สัมพันธ์กับภาษาไทย”	หนังสือ “บาลี-สันสกฤต ที่เกี่ยวกับภาษาไทย”	หนังสือ “บรรทัดฐาน ภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำและการยืมคำ”
1. การสร้างรูปคำใหม่/ ประดิษฐ์รูป ศัพท์เองในภาษาไทย โดยเป็นรูปผสม ระหว่างภาษาบาลีกับภาษาสันสกฤต	✓	✓	-
2. การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่ง			
2.1 การยืมคำจากภาษาสันสกฤต	✓	✓	✓
2.2 การยืมคำจากภาษาสันสกฤต แต่ใช้ความหมายของภาษาบาลี	-	-	✓
2.3 การยืมคำจากภาษาบาลี	✓	✓	✓
3. การยืมคำจากทั้ง 2 ภาษาโดยคำทั้ง 2 ภาษามีรูปคำที่เหมือนกัน และมีรูปคำที่แตกต่างกัน			
3.1 การยืมคำทั้ง 2 ภาษามีที่รูปคำ ที่เหมือนกัน	-	-	✓
3.2 การยืมคำทั้ง 2 ภาษามีที่รูปคำ ที่แตกต่างกัน			
3.2.1 การยืมคำภาษาหนึ่งมาใช้ เป็นคำปกติทั่วไป ขณะที่อีกภาษา หนึ่งใช้ในลักษณะเฉพาะ มีข้อจำกัด หรือใช้ในวงแคบกว่า	✓	-	✓
3.2.2 การยืมคำทั้ง 2 ภาษามา ใช้ในความหมายเดียวกัน	✓	✓	✓
3.2.3 การยืมคำทั้ง 2 ภาษามา แยกความหมายใช้	✓	✓	✓
4. การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่ง หรือยืมจาก 2 ภาษา แล้วนำมาใช้เป็น คำหลายคำในภาษาไทย	-	-	✓

จากตาราง 1 สามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

1. กรอบแนวคิดที่ปรากฏในหนังสือทั้ง 3 เล่ม คือ การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่งแบ่งออกเป็น การยืมคำจากภาษาสันสกฤต การยืมคำจากภาษาบาลี และการยืมคำจากทั้ง 2 ภาษาที่มีรูปคำแตกต่างกัน โดยการยืมคำทั้ง 2 ภาษามาใช้ในความหมายเดียวกันและการยืมคำทั้ง 2 ภาษามาแยกความหมายใช้ในภาษาไทย

2. กรอบแนวคิดที่ปรากฏในหนังสือ 2 เล่ม ได้แก่

2.1 การสร้างรูปคำใหม่หรือประดิษฐ์รูปศัพท์เองในภาษาไทย โดยเป็นรูปผสมระหว่างภาษาบาลีกับภาษาสันสกฤต ซึ่งพบในหนังสือ “บาลี-สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย” เขียนโดย สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์และหนังสือ “บาลี - สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย” เขียนโดย ปรีชา ทิชนพงศ์

2.2 การยืมคำทั้ง 2 ภาษาที่มีรูปคำแตกต่างกันมาใช้ โดยการยืมภาษาหนึ่งใช้เป็นคำปกติทั่วไปขณะที่อีกภาษาหนึ่งใช้ลักษณะเฉพาะ มีข้อจำกัดหรือใช้ในวงแคบกว่า ซึ่งพบในหนังสือ “บาลี-สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย” เขียนโดย สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และหนังสือ “บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ” เขียนโดย วัลยา ชาญขวัญยืน และคณะ

3. กรอบแนวคิดที่ปรากฏในหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งเพียงเล่มเดียว คือ หนังสือ “บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ” เขียนโดย วัลยา ชาญขวัญยืน และคณะ ได้แก่ การยืมคำจากทั้งภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตโดยที่คำทั้ง 2 ภาษามีรูปคำเหมือนกัน การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่งโดยยืมคำจากภาษาสันสกฤตแต่ใช้ความหมายของภาษาบาลี และการยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่งหรือยืมจากทั้ง 2 ภาษาแล้วนำมาใช้เป็นคำหลายคำในภาษาไทย

3. สรุปกรอบแนวคิดรวมลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

จากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยในหนังสือทั้งสามเล่ม โดยใช้ระเบียบวิธีการสังเคราะห์ (synthesis methodology) สามารถสรุปกรอบแนวคิดรวมลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย ได้ดังนี้

3.1 การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่ง เป็นการยืมคำจากภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤตเพียงภาษาเดียว โดยคำในภาษาทั้งสองมีรูปคำต่างกันแต่มีความหมายตรงกัน การยืมลักษณะนี้แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

3.1.1 การยืมคำจากภาษาสันสกฤต เช่น จักร (จกร/จก) ประภา (ปรภา/ปภา) ทรัพย์ (ทรุย/ทพพ)

3.1.2 การยืมคำจากภาษาบาลี เช่น ปัจจัย (ปจย/ปรตย) ชันติ (ชนติ/กษานติ) จุติ (จติ/จุยติ)

3.1.3 การยืมคำจากภาษาสันสกฤตแต่ใช้ความหมายของภาษาบาลี เช่น ประเพณี (ปรเวณี/ปเวณี) อธิษฐาน (อธิษฐาน/อธิฐาน)

3.2 การยืมคำจากทั้ง 2 ภาษา เป็นการยืมคำจากทั้งภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยคำในภาษาทั้งสองมีรูปคำต่างกันแต่มีความหมายตรงกัน การยืมลักษณะนี้แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ ดังนี้

3.2.1 การยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำและความหมายเหมือนกัน เช่น อัญชลี (อญชลี) บริวาร (ปริวาร) กาล (กาล)

3.2.2 การยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำต่างกันแต่ความหมายเหมือนกัน ดังนี้

3.2.2.1 การยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้ในความหมายเดียวกัน เป็นการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำต่างกัน มีความหมายเหมือนกัน โดยนำคำยืมจากทั้งสองภาษามาใช้ในความหมายเดียวกันในภาษาไทย เช่น สถาพร (สธาวร)/ถาวร (ถาวร) การุณย์ (การุณย)/การุญ (การุณย)

3.2.2.2 การยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้โดยแยกความหมายใช้ เป็นการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำต่างกัน มีความหมายเหมือนกัน โดยนำคำยืมจากทั้งสองภาษามาใช้ในความหมายที่ต่างกันในประเทศไทย เช่น กริธา (กริธา)/กัฬ (กัฬ) เกษตร (เกษตร)/เขต (เขต) ศูนย์ (ศูนย์)/สูญ (สูญ)

3.2.2.3 การยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้มีข้อจำกัดหรือมีรายละเอียดการใช้ต่างกัน เป็นการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำต่างกัน มีความหมายเหมือนกัน โดยนำคำยืมจากทั้งสองภาษาใช้ในลักษณะที่ต่างกัน อาทิ ใช้เป็นคำต่างระดับ เช่น เสมหะ (เสมห) ใช้เป็นคำสุภาพ ส่วน เสลด (เสลด) เป็นคำที่เป็นทางการกว่า ใช้แบบมีข้อจำกัดในการใช้ร่วมกับคำอื่น ๆ เช่น อัคคี (อัคคี) ใช้หน้าคำว่า ภัย เป็น อัคคีภัย ส่วนคำว่า อัคนี (อัคนี) ใช้ร่วมกับคำว่า หิน เป็น หินอัคนี หรือใช้คำยืมภาษาหนึ่งเป็นคำทั่วไป ส่วนคำยืมอีกภาษาหนึ่งใช้ในวงแคบกว่าอีกภาษาหนึ่งหรือใช้ในวรรณคดีหรือใช้ในงานเขียนทางพุทธศาสนา เช่น คำฤณา (คำฤณา) สตรี (สตรี) สวัสดิ์ (สวัสดิ) ใช้ในความหมายทั่วไป ส่วน ต้นหา (ต้นหา) อิตถิ (อิตถิ) โสทธิ (โสทธิ) ใช้ในวงแคบกว่าหรือใช้ในวรรณคดีหรือใช้ในงานเขียนทางพุทธศาสนา

3.3. การยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่งหรือการยืมคำจากทั้ง 2 ภาษา

3.3.1 การยืมคำมาแล้วประดิษฐ์รูปศัพท์โดยผสมรูปสันสกฤตกับรูปบาลี เช่น สาทร (คารพ/สรพ) ประจักษ์ (ปรตยักข/ปจจกข) หรือสร้างรูปศัพท์ใหม่ เช่น ขรรค์ (ขทค/ขคค)

3.3.2 การยืมคำแล้วนำมาใช้เป็นคำหลายคำในภาษาไทย เช่น เทวี > เทวี เทพี

อภิปรายผล

จากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย พบว่ามีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

1. การจะใช้กรอบแนวคิดใดอธิบายลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยขึ้นอยู่กับลักษณะการพิจารณาคำยืม เห็นได้จากการใช้กรอบแนวคิดและคำที่ใช้ยกตัวอย่างในหนังสือที่นักวิชาการแต่ละท่านใช้ในการอธิบายลักษณะการยืมคำ เช่น

เสลด (สันสกฤต-เสลด)/เสมหะ (บาลี-เสมห)

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำมาแล้วประดิษฐ์รูปศัพท์หรือสร้างรูปศัพท์ใหม่ในการอธิบายลักษณะคำยืมโดยอธิบายว่า คำว่า ทั้ง เสลดและเสมหะ เป็นลักษณะการยืมคำที่เกิดจากการประดิษฐ์ศัพท์ใช้เองในภาษาไทยส่วน วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้มีข้อจำกัดหรือมีรายละเอียดการใช้ต่างกัน คือใช้เป็นคำต่างระดับกันในภาษาไทย โดยอธิบายลักษณะการยืมคำ เสลดและเสมหะ มีความหมายเหมือนกันคือ เมื่อเหนียวในลำคอ เกิดจากภูมิแพ้หรือเกิดเมื่อเป็นหวัด เสลดใช้โดยทั่วไป ส่วน เสมหะ เป็นคำสุภาพ

จากคำอธิบายข้างต้นพบว่า สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ พิจารณาจากรูปศัพท์ของคำยืมส่วน วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะพิจารณาลักษณะการใช้คำยืมในภาษาไทย เมื่อพิจารณาคำยืมในลักษณะที่ต่างกัดังกล่าว จึงส่งผลให้การเลือกใช้กรอบแนวคิดเพื่ออธิบายลักษณะการยืมคำมีความแตกต่างกัน

คำฤณา (สันสกฤต-คำฤณา)/ต้นหา (บาลี-ต้นหา)

ปรีชา ทิชนพงศ์ ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้ในความหมายเดียวกัน เป็นการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปคำต่างกัน มีความหมายเหมือนกัน มาใช้ในความหมายเดียวกันภาษาไทย โดยอธิบายว่าลักษณะการยืมของทั้งสองคือ คำฤณา เป็นคำยืมจากภาษาสันสกฤต ส่วน ต้นหา เป็นคำยืมจากภาษาบาลี คำทั้งสองมีรูปต่างกัน มีความหมายเหมือนกัน เมื่อไทยยืมคำจากทั้งสองภาษามาใช้จะใช้ในความหมาย

เดียวกันในขณะที่วลยา ช้างขวัญยืนและคณะใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้มีข้อจำกัดหรือมีรายละเอียดการใช้ต่างกัน คือใช้คำยืมภาษาหนึ่งเป็นคำทั่วไป ส่วนคำยืมอีกภาษาหนึ่งใช้ในวรรณคดี โดยอธิบายลักษณะการยืมคำว่า คำอุษณา เป็นคำยืมจากภาษาสันสกฤต ไทยยืมคำนี้มาใช้เฉพาะในวรรณคดี ส่วนต้นหา เป็นคำยืมจากภาษาบาลี ไทยยืมคำนี้มาใช้ในความหมายทั่วไป

จากคำอธิบายข้างต้นพบว่า ปรีชา ทิชนิพนธ์ พิจารณาจากความหมายของคำยืมที่ใช้ในภาษาไทย ส่วนวลยา ช้างขวัญยืน และคณะ พิจารณาลักษณะการใช้คำยืมในภาษาไทย เมื่อพิจารณาคำยืมในลักษณะที่ต่างกั้ดงกล่าว จึงส่งผลให้การเลือกใช้กรอบแนวคิดในการอธิบายลักษณะการยืมคำแตกต่างกันด้วย

สกนธ์ (สันสกฤต-สกนธ)/ขันธ (บาลี-ขันธ)

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้ในความหมายเดียวกัน ในการอธิบายลักษณะการยืมคำ สกนธ์/ ขันธ มาใช้ในภาษาไทย ส่วนปรีชา ทิชนิพนธ์ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้โดยแยกความหมายใช้ โดยอธิบายลักษณะการยืมคำ ดังนี้ สกนธ์ ยืมมาจากภาษาสันสกฤต ใช้ในความหมายว่า ร่างกาย ส่วน ขันธ ยืมมาจากภาษาบาลีใช้ในความหมายว่า กอง หมู่

จากคำอธิบายข้างต้นพบว่าทั้ง สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และปรีชา ทิชนิพนธ์ พิจารณาจากความหมายของคำยืมที่ใช้ในภาษาไทย แม้ว่าจะพิจารณาคำยืมในลักษณะเดียวกัน แต่กลับเลือกใช้กรอบแนวคิดในการอธิบายลักษณะการยืมคำที่แตกต่างกัน โดย สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้ในความหมายเดียวกันในภาษาไทยเพื่ออธิบายลักษณะการยืมคำ แต่ปรีชา ทิชนิพนธ์ ได้ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้โดยแยกความหมายใช้ในภาษาไทยเพื่ออธิบายลักษณะการยืมคำ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากความหมายของคำยืมมีความแตกต่างกันในมุมมองของผู้พิจารณา หรือความหมายของคำยืมมีความหมายต่างกัน เนื่องจากการใช้แหล่งสืบค้นในการหาความหมายของคำต่างกัน ดังนั้นการพิจารณาจากความหมายของคำยืมที่ใช้ในภาษาไทย เพื่อเลือกใช้กรอบแนวคิดในการอธิบายลักษณะการยืมคำ จึงต้องตรวจสอบความหมายของคำจากพจนานุกรมให้ดีเสียก่อนเพราะกรอบแนวคิดลักษณะการยืมข้อนี้ใช้การพิจารณาความหมายของคำที่ใช้ในภาษาไทยเป็นสำคัญ

อิศวร (สันสกฤต-อิศวร)/อิสระ (บาลี-อิสระ)

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจากภาษาใดภาษาหนึ่งมาใช้ในการอธิบายลักษณะการยืมคำ โดยพิจารณาคำยืมเพียงคำเดียวคือ “อิสระ” โดยอธิบายว่า เป็นลักษณะการยืมคำจากภาษาบาลีมาใช้ในภาษาไทย ส่วนปรีชา ทิชนิพนธ์ ใช้กรอบแนวคิดการยืมคำจาก 2 ภาษามาใช้โดยแยกความหมายใช้เพื่ออธิบายลักษณะการยืมคำ โดยพิจารณาคำยืมจากทั้งสองภาษาที่ใช้ในภาษาไทย โดยอธิบายว่า อิศวร ยืมมาจากภาษาสันสกฤต ใช้ในความหมายว่า “พระอิศวร” ส่วน อิสระ ยืมมาจากภาษาบาลี ใช้ในความหมายว่า เป็นใหญ่ ไม่ขึ้นกับใคร

จากคำอธิบายข้างต้นพบว่า สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ พิจารณาคำยืมจากภาษาใดภาษาหนึ่งที่ใช้ในภาษาไทย ส่วนปรีชา ทิชนิพนธ์ พิจารณาคำยืมจากทั้งสองภาษาที่ใช้ในภาษาไทย เมื่อพิจารณาคำยืมในลักษณะที่ต่างกั้ดงกล่าว จึงส่งผลให้การเลือกใช้กรอบแนวคิดในการอธิบายลักษณะการยืมคำมีความแตกต่างกันไปด้วย

2. ผู้วิจัยสังเกตพบว่า การพิจารณาคำยืมส่งผลต่อการเลือกใช้กรอบแนวคิดในการอธิบายลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยการพิจารณาคำยืมสามารถแบ่งออกได้ 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) พิจารณา

จากรูปศัพท์ของคำยืม 2) พิจารณาลักษณะการใช้คำยืมในภาษาไทย 3) พิจารณาจากความหมายของคำยืมที่ใช้ในภาษาไทย และ 4) พิจารณาคำยืมจากภาษาใดภาษาหนึ่งหรือพิจารณาคำยืมจากทั้งสองภาษา

3. ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจะเลือกใช้กรอบแนวคิดลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยที่เป็นผลจากสังเคราะห์ในครั้งนี้ ควรเริ่มจากการเลือกพิจารณาคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้อยู่ในภาษาไทยจากลักษณะการพิจารณาคำยืม 4 ลักษณะที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ข้างต้นก่อน เพื่อให้การเลือกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถใช้อธิบายลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในไทยได้อย่างครอบคลุมและมีความถูกต้องชัดเจน ทั้งนี้การจะเลือกว่าจะพิจารณาคำยืมในลักษณะใดบ้างอาจขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาหรืออาจขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอธิบายลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในวรรณคดี วรรณกรรม คำราชาศัพท์ ศัพท์บัญญัติ และชื่อเฉพาะ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการสังเคราะห์กรอบแนวคิดอื่น เช่น กรอบแนวคิดในการอธิบายเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านเสียง ด้านคำและการสร้างคำ หรือด้านไวยากรณ์ ซึ่งเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตต่อไป

รายการอ้างอิง

- กขพรรณ ยังมี, จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง, วราภรณ์ มามี, วิมล ทองดอนกลิ้ง และอุษา อินทร์ประสิทธิ์. (2559). การสังเคราะห์ผลงานวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร ระหว่างปี 2553-2557. *วารสารวิชาการ ANU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 7(2), 180-190.
- ชัยณรงค์ นพศิริ. (2559). รายงานการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์บทความเชิงปณิกะเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตของ ฝ่ายบริการเผยแพร่ทางไกล สำนักการศึกษาต่อเนื่อง. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นริศรา พึ่งโพธิ์สภ. (2560). สถานภาพ ช่องว่างความรู้ และทิศทางของบทความวิจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์: การสังเคราะห์บทความวิจัยในวารสารพฤติกรรมศาสตร์. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 23(2), 1-22.
- บรรจบ พันธุมธา. (2523). *บาลีสันสกฤตในภาษาไทย*. ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุญเหลือ ใจมโน. (2556). *ภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย*. แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตพอร์ทัล.
- ปัทวิ สัตยวงศ์ทิพย์, รุ่งนภา เหลียง และสถาพร ไปเหนือ. (2564). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างปี พ.ศ. 2541-2560. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 29(2), 104-134.
- ปรีชา ทิชนพงศ์. (2534). *บาลีสันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย*. โอเดียนสโตร์.
- พัฒน์ เพ็งผลา. (2543). *บาลีสันสกฤตในภาษาไทย*. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- เพชรภรณ์ เหมกลาง และสุมาลี ชัยเจริญ. (2560). การสังเคราะห์กรอบแนวคิดการออกแบบของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่อง โครงสร้างโลกของเรา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(2), 1-18.
- วรลักษณ์ พับบรรจง. (2532). *ภาษาบาลีสันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย*. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ. (2553). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- วาริต เจริญราษฎร์. (2555). การลากเข้าความ: กลวิธีการนำบาลีสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*, 7(15), 72-74.
- วิไลพร อัจฉนตรี, ธนวัฒน์ พิมพ์จิตา และสุรเมศวร์ พิริยะวัฒน์. (2559). การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย. *วารสารชุมชนวิจัย*, 10(2), 51-60.
- วิสันต์ ภูแก้ว. (2545). *ภาษาบาลีสันสกฤตที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย*. พัฒนาศึกษา.
- ศราวุธ หล่อดี. (2557). *คำยืมภาษาสันสกฤตในนิทานเวตาล*. สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สยาม ภัทรานุประวัติ. (2550). *ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย*. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2562). หลักการและแนวทางการสังเคราะห์งานวิชาการ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 3(2), 89-106.
- สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม. (2558). *เอกสารประกอบการสอน กระบวนวิชา (014211) ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย*. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2517). *บาลี-สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย*. ไทยวัฒนาพานิช.
- สุนทรา โตบัว. (2555). การสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับทุนวิจัยจากภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ภาควิชาการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุนันท์ ลีปราศรัย. (2562). คำสมาสในหนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต. ใน *การศึกษาค้นคว้ารายวิชา 228492*. ภาควิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อดุลย์ คนแรง. (2557). การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย. <https://www.mcu.ac.th/article/detail/371>
- อภิชาญ ปานเจริญ. (2559). *บาลีสันสกฤตในภาษาไทย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.